

รูปแบบการจัดแต่งงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์

Creative Accounting of The Listed Company In Securities Exchange Market

ธนวรรณ แจ่มจำเริญ

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยธนบุรี

Thanawan_sh@hotmail.com

บทนำ

การปรับแต่งตัวเลขทางการบัญชี หรือที่เรียกว่า Creative Accounting เป็นการปรับแต่งตัวเลขโดยใช้ความได้เปรียบของช่องโหว่ของหลักการบัญชีและทางเลือกต่างๆ ในการวัดมูลค่าและการเปิดเผยข้อมูลทางการบัญชี เพื่อที่จะเปลี่ยนข้อมูลในงบการเงินจากสิ่งที่ควรจะเป็น

ไปสู่สิ่งที่ผู้จัดทำต้องการที่จะให้เป็นในรายงานงบการเงิน กระบวนการสร้างรายการทางธุรกิจ (Transaction) ขึ้นเพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางบัญชีที่ต้องการแทนที่จะรายงานเหตุการณ์ทางธุรกิจด้วยความเป็นกลาง (Neutrality) ซึ่งหมายถึงการแสดงผลเพื่อให้งบการเงินมีความน่าเชื่อถือปราศจากความลำเอียงและแสดงโดยไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ผู้ใช้งบการเงินตัดสินใจตามที่ผู้จัดทำงบการเงินวางแผนหรือกำหนดไว้ อันเป็นหลักการสำคัญในการจัดทำงบการเงินให้มีลักษณะเชิงคุณภาพตามกรอบแห่งแม่บทการบัญชี ซึ่งการสร้างรายการดังกล่าวมีรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. การจัดจำแนกรายการและการนำเสนอของงบการเงิน (Aggressive or Innovative accounting)
2. การเกลี้ยกำไร (Income smoothing)
3. การแต่งบัญชีและการตั้งสำรองลับ (Cookie jar reserve)
4. การจัดหาเงินนอกงบดุล
5. การเปลี่ยนแปลงนโยบายการบัญชี

1. การจัดจำแนกรายการและการนำเสนอของงบการเงิน

(Aggressive or Innovative accounting)

หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนการรับรู้รายได้หรือลดค่าใช้จ่ายภายในระยะเวลาบัญชีโดยกำหนดวิธีการตามมาตรฐานการบัญชีที่กำหนด เพื่อแสดงผลกำไรสูงสุด ตัวอย่างมีดังนี้

Accounting Policy	Conservative	Aggressive
การรับรู้รายได้ (Revenue Recognition)	รับรู้หลังจากการขาย เมื่อกิจการได้ส่งมอบสินค้า ได้โอนกรรมสิทธิ์และความเสี่ยงให้กับผู้ซื้อแล้ว	รับรู้รายได้แม้ว่าความเสี่ยงยังคงอยู่กับกิจการ เช่นการฝากขายสินค้า
นโยบายการตัดค่าเสื่อมราคา (Depreciation choice)	ตัดจำหน่ายในอายุการใช้งานที่เหมาะสมกับสินทรัพย์	ตัดจำหน่ายในอายุการใช้งานที่ยาวนานเกินไปไม่เหมาะสมสภาพของสินทรัพย์
นโยบายการตีราคาสินค้าคงเหลือปลายงวด (Inventory Valuation) (โดยสมมติว่า ราคาสินค้ามีแนวโน้มปรับสูงขึ้น)	ใช้วิธี เข้าหลังออกก่อน (LIFO) (มาตรฐานการบัญชีปัจจุบันยกเลิกวิธีนี้แล้ว)	เข้าก่อนออกก่อน (FIFO)
นโยบายการตัดค่าความนิยม (Goodwill Amortization)	ไม่เกิน 20 ปี (มาตรฐานปัจจุบันให้ทดสอบการด้อยค่า)	เกินกว่า 40 ปี
การประมาณการหนี้ค่ารับประกันสินค้า (Estimate of Warranty)	ประมาณการได้อย่างน่าเชื่อถือ	ประมาณการไว้ต่ำ
การประมาณการหนี้สงสัยจะสูญ (Estimate of bad debts)	ประมาณการได้อย่างน่าเชื่อถือ	ประมาณการไว้ต่ำ
งบค่าโฆษณา (Advertising Costs)	ตั้งเป็นรายจ่ายที่ตั้งขึ้นเป็นทุน	ตัดเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด
หนี้สินอันอาจเกิด (Contingent Loss)	รับรู้เป็นหนี้สิน	เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

2. การเกลี้ยกำไรร (Income smoothing)

หมายถึง การรักษาระดับกำไรในแต่ละปีให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมตามความคาดหมายของตลาดหรือผู้ถือหุ้น ฝ่ายบริหารจะใช้ข้อสมมติที่ระมัดระวังเกี่ยวกับการประมาณหนี้สงสัยจะสูญ ประเมินการหนี้สิน หรืออายุการใช้งานของสินทรัพย์ถาวรและมูลค่าซาก เพื่อให้กำไรจ่ายเพิ่มขึ้น และปรับแต่งกำไรให้ลดลง

ฝ่ายบริหารยังอาจใช้วิธีการรับรู้รายได้ที่ระมัดระวังยิ่งขึ้นเพื่อชะลอการรับรู้รายได้และทำให้กำไรของงวดปัจจุบันลดลง กิจกรรมจะสามารถรักษากำไรไปใช้ต่อไปที่ตกต่ำ ซึ่งเป็นปีที่คาดว่าผลประกอบการจะต่ำกว่าเป้าของอัตรากำไรเติบโต ในปีที่ตกต่ำ ฝ่ายบริหารอาจลดค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญหรือประเมินการหนี้สินลง หรือยืดอายุการใช้งานของสินทรัพย์หรือเพิ่มมูลค่าซาก เพื่อให้กำไรจ่ายลดลงและกำไรสูงขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. Real Income Smoothing

หมายถึง การเกลี้ยกำไรของกิจการ โดยการก่อให้เกิดรายการหรือชะลอไม่ให้เกิดรายการนั้นๆ ขึ้น โดยที่ผู้บริหารได้มีการพิจารณามาก่อนหน้าถึงผลกระทบของรายการนั้นๆ ที่มีต่อกระแสเงินสดและผลการดำเนินงานของกิจการ

Real income smoothing จึงมีตั้งแต่การกำหนด

ช่วงเวลา (*Timing*)

จำนวนเงิน (*Amount*) ไปจนถึง

การกำหนดวัตถุประสงค์ (*Intent*) ของรายการที่เข้าไปทำ

รูปแบบของ *Real income smoothing* แบ่งออกได้ดังนี้

1. การเกลี้ยรายการด้วยการเร่งหรือชะลอรายการทางด้านยอดขาย (*Sales related*)
2. การเกลี้ยรายการด้วยการเร่งหรือชะลอรายการทางด้านค่าใช้จ่าย (*Expense related*)

2. Artificial Income Smoothing

หมายถึง การเกลี้ยกำไรโดยการรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยให้กิจการชะลอการรับรู้รายจ่าย และ/หรือชะลอการรับรู้รายได้จากงวดบัญชีหนึ่งไปยังอีกงวดบัญชีหนึ่งมาใช้ การเกลี้ยกำไรในลักษณะดังกล่าวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อกระแสเงินสด แบ่งออกได้ดังนี้

การเกลี้ยรายการทางด้านยอดขาย (*Sales related*)

การเกลี้ยรายการทางด้านค่าใช้จ่าย (*Expense related*)

โดยที่รายได้ตลอดอายุของธุรกิจเท่าเดิม และการรับรู้รายได้ไม่ส่งผลกระทบต่อกระแสเงินสดแต่อย่างใด

3. Classificatory Income Smoothing

หมายถึง การเกลี้ยรายการบางรายการในงบกำไรขาดทุน โดยการตัดสินใจของผู้บริหารว่าจะจัดจำแนกรายการนั้นๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณกำไรจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (*Income from continuing operations*) หรือเป็นส่วนหนึ่งของรายการพิเศษ (*Extraordinary income*)

3. การแต่งบัญชีและการตั้งสำรองลับ มี 2 รูปแบบ

1. Big bath ได้แก่

1.1 การปรับลดมูลค่าสินทรัพย์ลงทั้งจำนวน (*Excessive Writedown*) หรือการรับรู้ผลขาดทุนในปัจจุบันโดยบันทึกหนี้สินขึ้น เพื่อให้ งบดุลตั้งอยู่บนหลักความระมัดระวัง และ กิจการมีค่าใช้จ่ายที่จะเป็นตัวจุดผลประกอบการในงวดอนาคตที่น้อยลง

1.2 การรายงานฐานะการเงินและผลประกอบการให้ต่ำในรอบระยะเวลา ปัจจุบัน โดยการรับรู้ค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เพื่อให้ผลประกอบการในอนาคตดูดีเนื่องจาก ธุรกิจไม่ต้องรับรู้ค่าใช้จ่ายต่างๆ นั้นแล้ว

ตัวอย่างเช่น การประมาณหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น หนี้สินจากการรับประกัน หรือการตัดมูลค่าสินทรัพย์ลงจำนวนมาก เช่น การตั้งค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญเกินจริง

การกระทำดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในปีที่กิจการตกต่ำ ไม่สามารถทำกำไรได้ตามเป้าหมายอยู่แล้ว หรือทำ

ไปด้วยมุมมองที่ว่าไม่มีอะไรจะเสียมากไปกว่านี้หากจะทำให้ผลประกอบการของงวดปัจจุบันเลวร้ายไปกว่าที่เป็นอยู่ลงไปอีก

2. Cookie jar reserve

คือการใช้นโยบายบัญชีที่โอนย้ายรายได้จากระยะเวลาบัญชีปัจจุบันไปสู่รอบระยะเวลาบัญชีในอนาคตเพื่อให้ผลประกอบการดูดี

4. การจัดหาเงินนอกงบดุล คือรายการที่ทำให้หนี้สินของกิจการเพิ่มขึ้น โดยไม่ปรากฏให้เห็นในงบดุลโดยมีเจตนาปกปิดหนี้สิน

5. การเปลี่ยนแปลงนโยบายการบัญชี

สำหรับรูปแบบการจัดตั้งงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ เท่าที่ผ่านมาพอสรุปได้ว่ามีรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การตกแต่งรายได้ เช่น รายได้ไม่มีจริง การรับรู้รายได้มากเกินไป และการรับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรจะเป็น
2. การปกปิดข้อมูลของกิจการที่เกี่ยวข้องกัน (Related Party) เช่น ไม่เปิดเผยข้อมูลเลย หรือเปิดเผยไม่ครบถ้วน
3. ปัญหาการพิจารณา กรณีที่ถือว่าเป็นบริษัทย่อยหรือไม่ (มีอำนาจควบคุมหรือไม่ และต้องจัดทำงบการเงินรวมหรือไม่)
4. การแสดงมูลค่าทรัพย์สินสูงกว่าที่ควรจะเป็น เช่น ไม่ตั้งค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ หรือ ตั้งไม่เพียงพอ ไม่ตั้งค่าเพื่อสินค้าด้อยค่า หรือตั้งไม่เพียงพอ ติราคาสินทรัพย์สูงเกินจริง และ ไม่บันทึกการด้อยค่าของสินทรัพย์
5. ปัญหาการซื้อกิจการเป็น Under common control
6. การสร้างทุนเทียม
7. การล้างขาดทุนสะสมด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง

1. การตกแต่งรายได้

ตามหลักการบัญชี กิจการจะรับรู้รายได้ต่อเมื่อเข้าเงื่อนไขทุกข้อดังนี้คือ

1. ได้โอนความเสี่ยงและ ผลตอบแทน (Risk & Reward) ที่เป็นสาระสำคัญในสินค้าให้แก่ผู้ซื้อแล้ว

2. ไม่เกี่ยวข้องในการบริหารสินค้าอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ควบคุมสินค้าที่ขายแล้ว ทั้งทางตรงและทางอ้อม
3. วัตถุประสงค์ของจำนวนรายได้ ได้อย่างน่าเชื่อถือ
4. ค่อนข้างแน่ที่กิจการจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ
5. วัตถุประสงค์ต้นทุนที่เกิดขึ้น หรือที่จะเกิดขึ้น ได้อย่างน่าเชื่อถือ

ในกรณีทั่วไป การรับรู้รายได้จะทำต่อเมื่อ มีการโอนกรรมสิทธิ์ และการครอบครองสินค้าให้ผู้ซื้อ และจะรับรู้รายได้ ไม่ได้ ถ้า ความเสี่ยงที่เป็นสาระสำคัญยังคงอยู่ ปัญหาที่พบได้แก่การรับรู้รายได้โดยยึดรูปแบบสำคัญกว่า เนื้อหา (Form over Substance) เช่น การฝากขาย หรือบันทึกการขายทั้งที่เป็นการรับจ้างให้ผลิ การแต่งรายได้ สร้างรายการขาย หรือให้บริการ หรือการกำหนด ร้อยละของงานที่เสร็จ (Percentage of Completion) สำหรับสัญญาก่อสร้างสูงเกินจริง

ตัวอย่างที่ 1. บริษัท A ขายสินค้าให้กับ บริษัท B วันที่ส่งมอบสินค้า บริษัท A ออกใบกำกับสินค้า ให้โดยกำหนด Credit term 7 วัน แต่บริษัท B ไม่เคยชำระตาม Credit term เลย เนื่องจากฝ่ายบริหารตกลงกันว่าจะมีการชำระเงินก็ต่อเมื่อลูกค้าขายสินค้าแล้ว บริษัท A รับคืนและแลกเปลี่ยนสินค้าให้หากขายไม่ได้โดยไม่มีเวลากำหนดสิ้นสุด

ประเด็นที่พิจารณาคือ บริษัท A รับรู้รายได้ตามวันที่ใน ใบกำกับสินค้า ความเห็นของคณะกรรมการกำกับและดูแลตลาดหลักทรัพย์ (กตด.) เห็นว่า โดยเนื้อหาถือเป็นการฝากขาย จึงควรรับรู้รายได้เมื่อ บริษัท B ขายสินค้าได้แล้ว

ตัวอย่างที่ 2. บริษัท A ซึ่งเป็นบริษัท จดทะเบียน ได้ขายวัตถุดิบให้แก่บริษัท B ซึ่งเป็นบริษัทที่มีความเกี่ยวข้องกัน (Related party) ในตอนปลายงวด และ บริษัท B ผลิตสินค้า สำเร็จรูปเสร็จในตอนต้นปีถัดมา

ประเด็นที่พิจารณา บริษัท A บันทึกการขายวัตถุดิบให้บริษัท B ความเห็นของ กตด. เห็นว่า โดย

เนื้อหา เป็นเรื่องของการว่าจ้างผลิต ดังนั้นบริษัท A จึงไม่ควรบันทึก การขายวัตถุดิบ ให้บริษัท B ในตอนปลายงวด ควรแสดงรายการวัตถุดิบเป็น สินค้าคงเหลือ ณ วันสิ้นงวด

ตัวอย่างที่ 3 บริษัท A ผลิตสินค้าเพื่อขาย รายได้มาจากลูกค้ารายใหญ่ๆ ไม่มีราย ซึ่งราคาขายจะตกลงกันล่วงหน้า ต่อมาในปี 25x6 ราคาต้นทุนวัตถุดิบปรับตัวสูงขึ้นมาก และ สูงกว่าราคาขายที่ตกลงกันไว้กับลูกค้ารายใหญ่ บริษัท บันทึกการขายสินค้า ให้บริษัท B อย่างต่อเนื่อง และมีกำไร โดยตลอดปี 25x7

ประเด็นที่พิจารณา บริษัท A ตกแต่งรายได้โดยลูกค้าไม่มีตัวตนจริง

ตัวอย่างที่ 4 บริษัท A ทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ในปี 25x7 จะมีการเปลี่ยนกลุ่มผู้ถือหุ้นและธุรกิจ ไปเป็นการรับเหมาก่อสร้าง และที่ปรึกษาโครงการก่อสร้าง ในปี 25x7 นั้นเองรายได้ส่วนใหญ่ของบริษัท มาจากการเป็นที่ปรึกษา ซึ่งสูงถึง 36% ของ รายได้รวม และเป็นรายได้ที่มาจาก 2 บริษัทใหญ่ที่ผู้บริหารทั้ง 2 บริษัท ก็เป็นกรรมการของบริษัทแห่งหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับ บริษัท A ลูกค้าทั้งสองรายนี้ไม่ได้จ่ายค่าบริการตามที่กำหนดในสัญญา และต่อมา ก็มีเงิน โอนเข้าบัญชีก่อนที่ผู้สอบบัญชีจะออกรายงานเพียงไม่กี่วัน

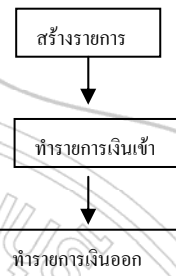
ประเด็นที่พิจารณา บริษัท A แต่งรายได้ขึ้นมา เพราะค่าที่ปรึกษาไม่มีหลักเกณฑ์ที่ ชัดเจน ซึ่งควรจะมีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

1. มีระบบเอกสารข้อมูลรองรับ
2. มีสัญญาว่าจ้างที่ชัดเจนว่า ผลผลิต (Output) ของการให้คำปรึกษาคืออะไร
3. หลักฐานเวลาที่ให้คำปรึกษา
4. หลักฐานการคิดค่าบริการ
5. หลักฐานการประชุม หรือกันภายใน

ปรากฏว่าบุคคลที่ให้คำปรึกษาเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงในบริษัท A เพียง 2 คน บริษัท A ได้ออกใบแจ้งหนี้ในปี

25x7 แต่ส่งมอบงานในปี 25x8 นอกจากนี้ลูกค้าไม่ได้บันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในปี 25x7 แต่บันทึกในปี 25x8 เมื่อจ่ายเงิน และตรวจสอบไม่ได้ว่าเป็นเงินที่จ่ายมาจากลูกค้าทั้งสองจริง

สรุปได้ว่า วิธีการแต่งรายได้จะมีขั้นตอนดังนี้คือ

และการแต่งรายได้มัก จะกระทำคู่กับ การแต่งสินทรัพย์

ตัวอย่างที่ 5 บริษัท A ทำธุรกิจในการผลิตเชื้อเพลิง ที่ต้องบรรจุในถังเพื่อจำหน่าย แต่บริษัท ไม่ได้บรรจุเอง แต่จะให้ลูกค้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายเป็นผู้บรรจุแล้วนำไป จำหน่ายต่อ ซึ่งมีการคืนถังกลับมาจากผู้ซื้อซึ่งเดิม บริษัท A ทำสัญญากับโรงบรรจุเชื้อเพลิงในรูปเงินมัดจำค่าถัง ซึ่งบันทึกเป็นหนี้สิน (เงินมัดจำ) และตั้งใจจะรับรู้เป็นรายได้เมื่อครบ 10 ปี แต่จะทยอยตัดค่าเสื่อมราคาถังภายใน 20 ปี ต่อมา บริษัท เปลี่ยนรูปแบบสัญญามัดจำเป็นการเช่าถัง 3 ปี และบันทึกหนี้สินเงินมัดจำที่มีอยู่เดิม เป็น รายได้ทันที แต่ยังคงตัดค่าเสื่อมราคาถังที่ 20 ปี เหมือนเดิม นอกจากนี้ มีการแต่งรายได้โดยขยายให้แก่โรงบรรจุที่เป็นกิจการใน ครอบครัว ของ ผู้บริหารบริษัท A หรือ โรงบรรจุที่ให้พนักงานของ บริษัท A ไปเป็นผู้ถือหุ้น โดยไม่กลัวว่าจะเสียหายเงินได้นิติบุคคลในจำนวนสูง เนื่องจากมี ขาดทุนสะสมที่สามารถนำมาใช้ได้ และต้องรีบใช้เนื่องจากจะพ้นระยะที่กฎหมายให้ใช้

ความเห็นของ กสค. เห็นว่า บริษัท A ตั้งใจ ตกแต่งรายได้ จึงให้โอนรายได้กลับไปเป็นหนี้สินทั้งหมด

3. การปกปิดข้อมูลของกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

(Related Party)

สำหรับการเปิดเผยข้อมูลของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 47 ได้ให้คำนิยามของ บุคคล หรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน (related party) หมายถึง “บุคคลหรือกิจการ ที่สามารถควบคุมบุคคลหรือกิจการอื่น หรือสามารถใช้อิทธิพลอย่างเป็นสาระสำคัญในการตัดสินใจ ด้านการเงิน หรือการดำเนินงานของบุคคลหรือกิจการอื่น”

รายการที่เกิดกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน (related party transaction) หมายถึง “การโอนทรัพยากรหรือภาระผูกพันระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน โดยไม่คำนึงว่าได้มีการคิดราคาระหว่างกันหรือไม่”

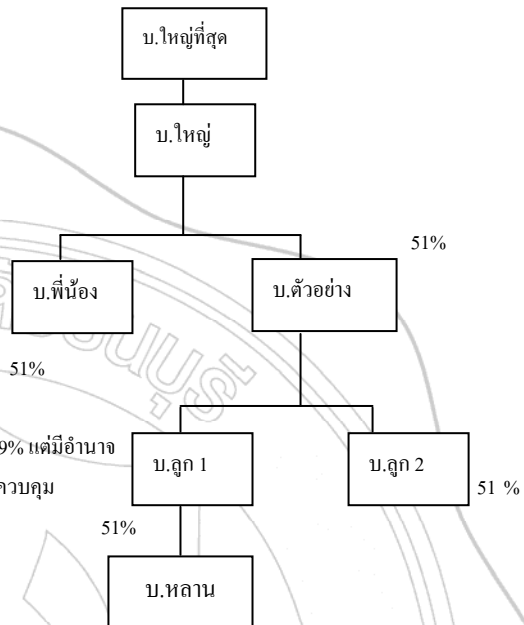
การควบคุม หมายถึง อำนาจในการกำหนดนโยบายทางการเงินและการดำเนินงานของกิจการเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆของกิจการนั้น

อิทธิพลอย่างเป็นสาระสำคัญ หมายถึง อำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายทางการเงินและการดำเนินงานของกิจการ แต่ไม่ถึงระดับที่จะควบคุมนโยบายดังกล่าว

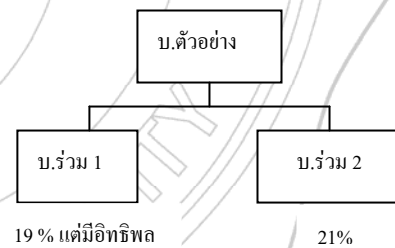
ข้อมูลที่ต้องเปิดเผย

1. ลักษณะความสัมพันธ์ เมื่อมีการควบคุมเกิดขึ้นแล้ว
2. ประเภทและองค์ประกอบของรายการระหว่างกัน (ปริมาณรายการค้า ขอดคลงค้าง และนโยบายการกำหนดราคา)
3. อาจเปิดเผยโดยรวมรายการที่คล้ายคลึงกันได้ด้วยกัน

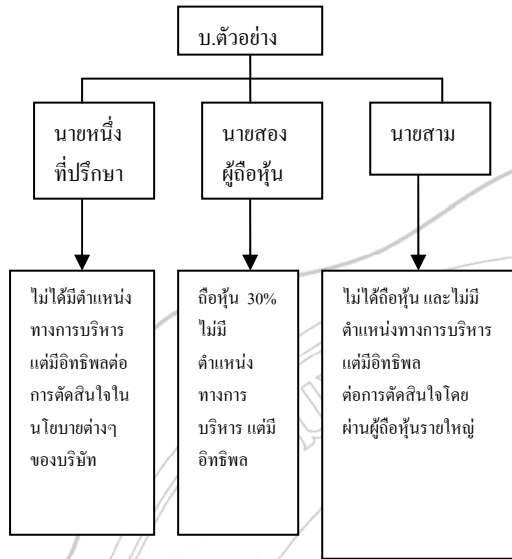
ตัวอย่าง กิจการที่ควบคุม หรือถูกควบคุม หรืออยู่ภายใต้การควบคุมเดียวกัน

ตัวอย่าง กิจการที่อยู่ภายใต้อิทธิพลอย่างเป็นสาระสำคัญของบริษัท

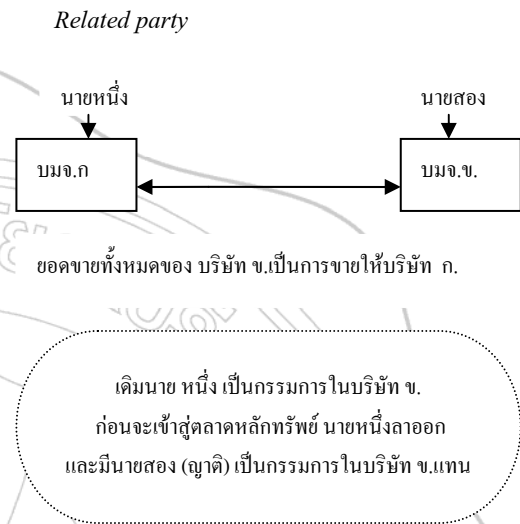

ตัวอย่าง บุคคลที่มีอิทธิพลอย่างเป็นสาระสำคัญต่อบริษัท

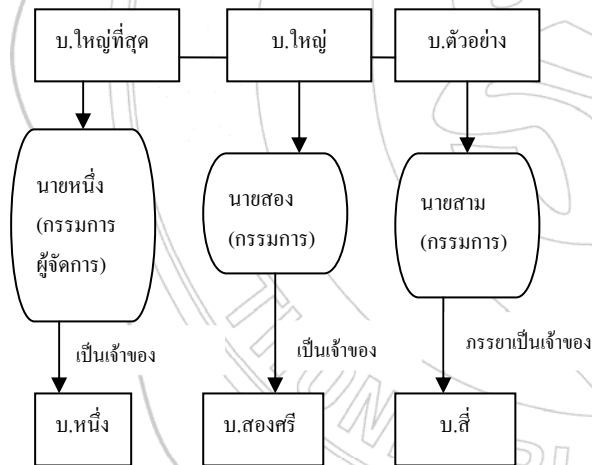

ปัญหาในทางปฏิบัติ ผู้บริหาร ไม่อยากเปิดเผย และพยายาม ปกปิด

ตัวอย่าง กรณีที่น่าสงสัยว่าเป็นการเลี่ยงการเปิดเผย

ตัวอย่าง กิจการของผู้บริหาร

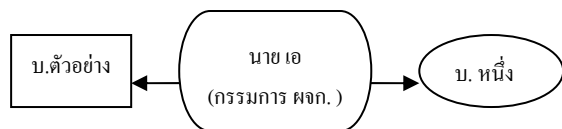

3. การพิจารณาว่ามีอำนาจควบคุมหรือไม่

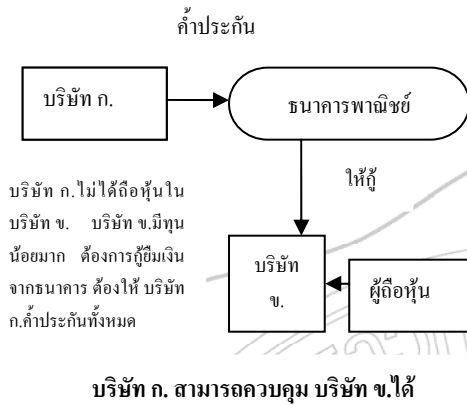
มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ ๒๘ (ฉบับที่ ๔๔) เดิม

บริษัท ใหญ่ ต้องนำบริษัทย่อยซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทใหญ่ ทุกบริษัทมาจัดทำงบการเงินรวม นิยาม “การควบคุม” คือ การมีอำนาจในการกำหนดนโยบายทางการเงินและการดำเนินงานของกิจการ เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆของกิจการนั้น **ปัญหาในทางปฏิบัติ** ส่วนใหญ่จะดูแต่รูปแบบของการถือหุ้นว่า เกิน 50% หรือไม่ ไม่ได้พิจารณาถึงลักษณะของการควบคุมอื่นเช่น การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน หรือ การทำสัญญา ในลักษณะที่ให้อำนาจในการตัดสินใจ ให้ผลประโยชน์ หรือต้องเป็นผู้รับความเสี่ยง

ตัวอย่าง กิจการที่มีผู้บริหารสำคัญเป็นคนเดียวกันกับบริษัท

ตัวอย่าง ไม่มีการถือหุ้น แต่อาจมีการควบคุม (Control)

ตัวอย่าง บมจ. A ได้ร่วมกับ บริษัทอื่นก่อตั้ง บมจ. B ซึ่ง บมจ. A ถือหุ้น 54% และได้นำงบการเงินของ บมจ. B มาทำงบการเงินรวมโดยตลอด ต่อมาในปี 25X7 บมจ. B มีแผนจะเสนอขายหุ้นต่อประชาชน (Initial Public Offering : IPO) หลังจากทำ IPO แล้ว บมจ. A จะถือหุ้นใน บมจ. B ลดลงเหลือ 45% และแบ่งเป็นสัดส่วนการถือหุ้นระยะยาว 35% ส่วนที่เหลืออีก 10% จะถือเป็นเงินลงทุนเพื่อค้า (Trading)

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว ในปี 25x7 บมจ. A จึงไม่จัดทำงบการเงินรวม

ประเด็นที่พิจารณา บมจ. A ไม่จัดทำงบการเงินรวมถือว่าไม่ถูกต้องเพราะ หลักเล็งโดยตีความมาตรฐานฉบับที่ ๒๘ ข้อ ๑๑ “งบการเงินรวมไม่ต้องรวมงบการเงินของบริษัทย่อยในกรณีดังต่อไปนี้”

ข้อ ๑๑.๑ บริษัทใหญ่ตั้งใจที่จะควบคุมบริษัทย่อยนั้นเป็นการชั่วคราว เนื่องจากบริษัทใหญ่ซื้อ หรือถือบริษัทย่อยไว้เพื่อจำหน่ายในอนาคตอันใกล้

ซึ่งในกรณีนี้ บมจ. A ถือหุ้น ใน บมจ. B มานานแล้วไม่ได้ตั้งใจถือเพื่อค้ามาแต่แรก

4. สินทรัพย์มีมูลค่าสูงกว่าที่ควรจะเป็น

ตัวอย่าง การตั้งค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ

บริษัท A ขายสินค้าส่งออก โดยผ่าน บริษัท B เป็นนายหน้า แม้ว่าบริษัท A จะส่งสินค้าให้แก่ลูกค้าโดยตรง แต่จะให้ บริษัท B เก็บเงินให้ โดยมีเครดิตเทอม 90 วัน และยอดขายที่ผ่านทางนายหน้านี้ สูงถึง 90% ของยอดขายรวม ต่อมาในปี 24x3 บริษัท B เริ่มไม่ชำระหนี้ตามกำหนด ทำให้มีหนี้เกือค้างจำนวนมาก เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนยอดลูกหนี้ของบริษัท A มีมากกว่า 70% ของสินทรัพย์ของบริษัท A แต่ บริษัท A ยังคงขายสินค้าผ่าน บริษัท B ด้วยยอดขายสูงเท่าเดิม แต่ไม่ตั้งค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูงขึ้นให้สอดคล้องกับยอดลูกหนี้ที่โตขึ้นเรื่อยๆ

ผู้บริหารของ บริษัท A ชี้แจงว่า ภาวะของอุตสาหกรรมซบเซา มีปัญหา และที่ผ่านมา แม้ว่า บริษัท B จะค้างชำระหนี้จำนวนมาก แต่ก็มีชำระอย่างต่อเนื่อง ชำระช้า แต่ไม่มีประวัติหนี้สูญ ส่วนบริษัท A ก็มีปัญหาด้านการเงินกับเจ้าหนี้ ต้องปรับโครงสร้างหนี้หลายครั้ง และเจ้าหนี้ก็กำหนดให้มีการตั้งค่าเพื่อหนี้สงสัยจะเพิ่ม ก่อนจะยอมปรับโครงสร้างหนี้ โดยเปลี่ยนหนี้เป็นทุนให้

ประเด็นที่พิจารณา การที่ บริษัท B ชำระเงินล่าช้า เกิดจาก เก็บเงินได้แต่ถูกนำไปใช้อย่างอื่น ข้อพิจารณาของ กลด. ได้สั่งให้ บริษัท A ตั้งค่าเพื่อเพิ่มอีกเป็นจำนวนมากให้เพียงพอ และให้ผู้สอบบัญชี ทำการสอบเพิ่มเติม และได้พบว่า บริษัท B ตอบยืนยันหนี้ ทาง e-mail ซึ่งไม่น่าเชื่อถือจนผู้สอบบัญชีไม่รับรองงบการเงินให้บริษัท A

ตัวอย่าง การตั้งค่าเพื่อสินค้าล้าสมัย

บริษัท A ผลิตสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้าง ออกจำหน่ายเป็นสินค้าที่แข่งขันในตลาดระดับล่าง ซึ่งยอดขายของตลาดนี้มีประมาณ 10% ของยอดขายรวมในประเทศไทย ยี่ห้อสินค้าของบริษัทไม่เป็นที่รู้จักของลูกค้าส่วนใหญ่ ต่อมาบริษัทประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ และได้ปรับโครงสร้างหนี้ในปี 25x6 ในงบการเงินของบริษัท ได้ทำการตั้งค่าเพื่อสินค้าล้าสมัยไว้ค่อนข้างต่ำ ทั้งที่อัตราหมุนของสินค้าช้ามาก (ยอดขายน้อยกว่าสินค้าคงเหลือต้นงวด) ซึ่งอาจเกิดจากแผนการตลาดไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ ทำให้วางแผนผลิต และซื้อวัตถุดิบผิดพลาด

ตัวอย่าง การตีราคาทรัพย์สินสูงเกินจริง

กรณีนี้เกิดเมื่อบริษัท ต้องการจะจดทะเบียนเป็นบริษัท สมาชิกตลาดหลักทรัพย์ โดยอยู่ระหว่างเสนอขายหุ้นกับประชาชน (IPO) งบการเงินของบริษัท ที่ยื่นขอทำ IPO มีสินทรัพย์รวม 400 ล้านบาท ซึ่งในสินทรัพย์นี้มีเครื่องจักรที่ได้รับการตีราคาใหม่ จากราคาตามบัญชี (Book Value) 50 ล้านบาท เป็นราคา 200 ล้านบาท

ประเด็นพิจารณา การตีราคาใหม่ (Re-value) ทำโดยผู้ประเมินที่น่าเชื่อถือ เป็นผู้ประเมินที่อยู่ใน List ของ ก.ล.ต. หรือไม่ และใช้วิธีประเมินที่เหมาะสมหรือไม่ ซึ่งประเด็นการตีราคาใหม่นี้ ก.ล.ต.พบว่าบริษัทมักจะเลือกปฏิบัติดังนี้คือ

1. บริษัท มักใช้ราคาเปลี่ยนแทน (Replacement Cost) แทนที่จะใช้ ราคายุติธรรม
2. ถ้าซื้อทรัพย์สินจากต่างประเทศ เป็นสกุลเงินตราต่างประเทศ บริษัท มักเลือกใช้อัตราแลกเปลี่ยนในวันที่มีอัตราสูง ไม่ใช่วันที่ได้มา
3. การตีราคาไม่ทำทุกรายการให้ครบ

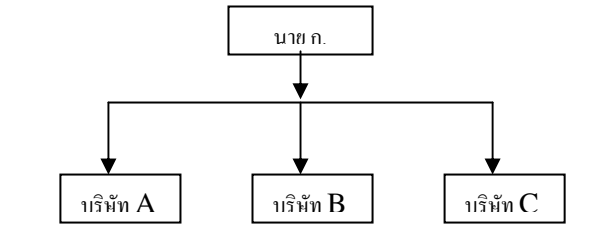
ในทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ต้องทำทุกรายการ ไม่เสร็จพร้อมกันก็ไม่เป็นไร และเมื่อ

ตีราคาสูงขึ้นให้บันทึกเป็นกำไรที่ยังไม่เกิด บันทึก เข้าไปในส่วนของผู้ถือหุ้น

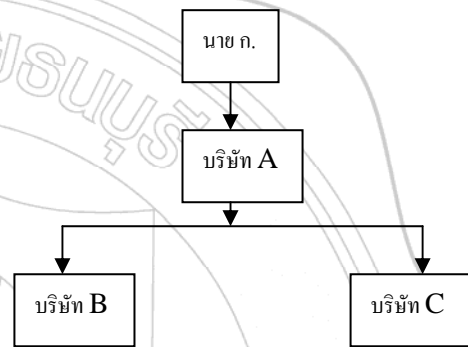
ตีราคาลง ถือเป็นขาดทุน ซึ่งบันทึกเข้าสูงบกำไรขาดทุน ไม่นำมาหักกลับกัน

5. ปัญหาการซื้อกิจการเป็น กรณี Under Common Control

ตัวอย่างที่ 1 สมมติโครงสร้างเดิมเป็นดังนี้

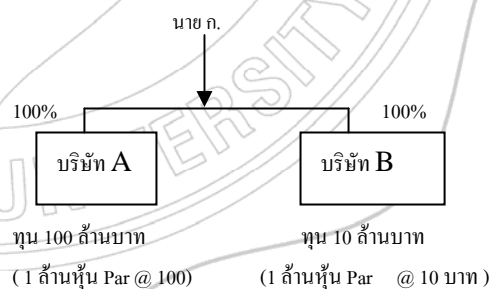

โครงสร้างใหม่ ส่วนใหญ่จะมีการซื้อธุรกิจ ในราคา ตามบัญชี (Book Value)

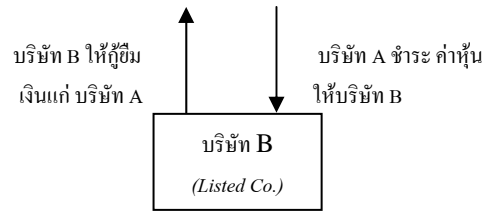
ประเด็นที่พิจารณา มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ ๓ (ฉบับเดิม ๔๓) เรื่องการรวมธุรกิจ ข้อ ๗ ระบุว่า มาตรฐานฉบับนี้ไม่ครอบคลุมการรวมธุรกิจภายใต้การควบคุมเดียวกัน

ตัวอย่าง โครงสร้างเดิม

งบการเงินก่อนรวมกิจการ

งบดุล บริษัท A		งบดุล บริษัท B	
สินทรัพย์	500	หนี้สิน	360
ทุน	100	สินทรัพย์	50
กำไรสะสม	40	หนี้สิน	35
		ทุน	10
		กำไรสะสม	5

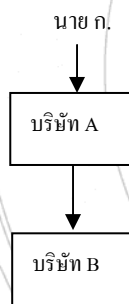

บริษัท A ออกหุ้นเพิ่มทุน 100,000 หุ้น Par @ 100 ให้กับ นาย ก. แลกกับหุ้นบริษัท B ทั้งหมด (แลกกันที่ par value)

งบการเงินหลังรวมกิจการ

งบดุลบริษัท A			งบดุลบริษัท B		
สินทรัพย์ 500	หนี้สิน 360	สินทรัพย์ 50	หนี้สิน 35	ส่วนต่าง 5	
สินทรัพย์ B 50	หนี้สิน 35	ทุน 10	กำไรสะสม 5		
ทุน 110					
กำไรสะสม 40					

โครงสร้างใหม่

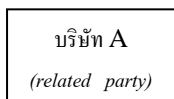

ความเห็นของ ก.ล.ต. เห็นว่าไม่ควรบันทึกเป็น Negative Goodwill ควรบันทึกในส่วนทุน และ ปัญหาที่ควรจะต้องบันทึกเข้าไปในส่วนใด

1. บันทึกเข้าไปใน กำไรสะสม หรือ
2. แสดงเป็นรายการต่างหากและตัดจ่ายเมื่อจำหน่ายเงินปันผล ลงทุนนี้ออกไป หรือ บริษัทช่ยจ่ายเงินปันผล
3. จะพิจารณาว่าเป็น Under common control หรือไม่ ซึ่ง ในกรณีนี้ ก.ล.ต.ต้องหาแนวปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยประสานงานกับสภาวิชาชีพบัญชี

6. การสร้างทุนเทียม

ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2 บริษัท ต้องการเข้าตลาดหลักทรัพย์ โดยออกหุ้นเพิ่มทุนให้เป็นไปตามเกณฑ์ของตลาดหลักทรัพย์ฯ และในส่วนที่เพิ่มทุนนั้นผู้ถือหุ้นไม่สามารถชำระค่าหุ้นได้จึงชำระเป็นตัวสัญญาใช้เงิน

ในความเห็นของ ก.ล.ต. เห็นว่า ตัวสัญญาใช้เงินมีสภาพเดียวกันกับ ลูกหนี้ค่าหุ้น จึงควรแสดงรายการหักจากส่วนทุน

7. การล้างขาดทุนสะสมด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง

ตัวอย่าง บริษัท มีปัญหาทางการเงิน โดยฐานะการเงินที่มีปัญหาเพราะมีขาดทุนสะสมมหาศาล ซึ่งเป็นจำนวนที่เกินทุนดังนี้

ส่วนของผู้ถือหุ้น

ทุนที่ชำระแล้ว	1,000	ล้านบาท
ขาดทุนสะสม	(1,200)	ล้านบาท
ทุนสุทธิ	(200)	ล้านบาท

ต่อมาบริษัท ทำการจดทะเบียนเพิ่มทุนอีก 1,300 ล้านบาท แต่เรียกชำระเพียง 100 ล้านบาท และมีการบันทึกส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น 1,200 ล้านบาท ดังนี้

เดบิต เงินสด	100	
ส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น	1,200	
เครดิต หุ้นสามัญ	1,300	

และต่อมาบริษัท ทำการลดทุนลง 1,200 ล้านบาท และบันทึกส่วนเกินจากการลดทุน 1,200 บาท แล้วนำส่วนเกินทุนฯนี้ไปลดขาดทุนสะสมดังนี้

เดบิต หุ้นสามัญ	1,200	
เครดิต ส่วนเกินทุนจากการลดทุน	1,200	

และ

เดบิต ส่วนเกินทุนจากการลดทุน 1,200

เครดิต ขาดทุนสะสม 1,200

ผลของการทำรายการ

ก่อนทำรายการ		หลังการทำรายการ	
ทุนชำระแล้ว	1,000	ทุนชำระแล้ว	1,100
ขาดทุนสะสม	1,200	ขาดทุนสะสม	1,200
ทุนสุทธิ	(200)	ส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น	1,200
		ทุนสุทธิ	(100)

ผลคือ ขาดทุนสะสมเปลี่ยนไปเป็น ส่วนต่ำกว่ามูลค่าหุ้น บริษัท สามารถจ่ายเงินปันผลได้ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในขณะนั้นเคยให้ความเห็นว่าการฉ้อโกงหุ้นต่ำกว่า par เพื่อเอามาลดทุนจดทะเบียนให้มีราคาตามมูลค่าเท่ากับเงินที่ได้รับจริง ให้นำส่วนเกินทุนที่เกิดจากการลดทุนไปหักกับส่วนต่ำมูลค่าหุ้นห้ามนำไปหักกับ “ขาดทุนสะสม”

บทสรุป

จะเห็นว่า การปรับแต่งตัวเลขทางการบัญชี หรือ *Creative Accounting* นั้น หากถูกนำไปใช้ในวัตถุประสงค์ที่จำกัด เพียงเพื่อให้งบการเงินมีคุณภาพดีขึ้น โดยยังคงหลักการในการรักษาคุณภาพของงบการเงินตามหลักการบัญชี ก็นับว่าเป็นสิ่งที่พอจะยอมรับกันได้ แต่ถ้าหากมีวัตถุประสงค์ที่ทำไปเพื่อมุ่งประโยชน์ในทางมิชอบ ผลประโยชน์จะตกเฉพาะบุคคลบางกลุ่ม ไม่ได้คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียของบริษัท (*Stakeholders*) ให้ครบทุกกลุ่ม ก็ย่อมทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่นำงบการเงินนั้น ไปใช้ด้วยความเข้าใจผิด กิจกรรมที่เป็นบริษัทจดทะเบียน ย่อมมีแนวโน้มในการที่จะใช้กลวิธีการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินมากกว่า กิจกรรมที่ไม่ เป็นบริษัทจดทะเบียน ก็

เนื่องมาจาก ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากความสนใจของนักลงทุนนั่นเอง และแนวโน้มในอนาคตก็น่าจะเป็นเรื่องของความซับซ้อนในการใช้กลวิธีตกแต่งตัวเลขในงบการเงินที่ทำได้ลึกซึ้ง ละเอียด ซับซ้อน จนยากที่จะตรวจพบได้ง่ายขึ้นหรืออาจจะเรียกว่าทำได้แนบเนียนขึ้นอย่างไรก็ตามทุกอย่างเป็นความร่วมมือของฝ่ายบริหารและนักบัญชีที่สนองตอบ ดังนั้นจะอย่างไรที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดี ต่อจรรยาบรรณของนักบัญชี เพื่อไม่ตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารของกิจการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] นิดาพร อิศวธีระเกียรติ, สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 28 ตุลาคม 2548.
- [2] ประกาศสภาวิชาชีพฉบับที่ ๑๒/๒๕๕๒
- [3] มาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ ๒๘ เงินลงทุนในบริษัทร่วม
- [4] มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 3 การรวมธุรกิจ
- [5] Schilit, Howard Mark. Financial Shenanigans: How to detect accounting gimmicks and fraud in financial reports NY : McGraw-Hill, 1985)
- [6] Creative Accounting , <http://acct 0310. Wordpress.com>
- [7] AlanRobb, NZTrainingOrganisation Seminar , Rendezvous Hotel, Auckland 17th, April 2007.